

Висновок. Отже, знання і правильне використання молодшими школярами мовних засобів, що мають морально-етичний зміст, – один із важливих чинників формування як культури мовлення, так і культури поведінки школярів. На нашу думку, систематична робота, яка орієнтована на збагачення мовлення учнів дидактичним матеріалом етичного спрямування, сприятиме і гуманістичному вихованню, і формуванню необхідних мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів, допоможе досягнути виразності, оригінальності їхнього мовлення.

Актуальним залишається пошук методів та прийомів підвищення морально-етичної культури учнів початкової школи і запобігання негативному впливу соціуму. Тому на часі розробка комплексу дидактичних матеріалів, що репрезентують етичні поняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакум З.П. Естетичний аспект у навчанні української мови / З.П. Бакум // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2010. – №22 (209). – Ч.П. – Серія «Педагогічні науки». – С.177-183.
2. Бех І.Д. Виховна гуманістична парадигма в освітній інновації / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2016. – №2. – С.14-21.
3. Вдовиченко Н.В. Етнокультурні чинники вербалізації морально- етичних концептів в українській мовній картині світу / Н.В. Вдовиченко // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць МОН України. Черкаський нац. ун-т. ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2014. – Вип. 18. – С. 70-75.
4. Етика: навчальний посібник / Т.Аболіна, В.Єфименко, О.Лінчук. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
5. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Rozv_osviti.pdf. – Назва з екрану.

Г.А. КАПТУР, М.С. ОСТАПЮК. ФОРМИРОВАНИЕ МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

Резюме. В статье обосновываются лингводидактические условия формирования морально-этических ценностей младших школьников средствами художественного текста на занятиях по украинскому языку. Авторы статьи выясняют роль художественного текста в процессе формирования культурно-моральной личности учеников, определяют пути внедрения анализа текста в практику изучения современного украинского языка в начальной школе. Этическая насыщенность учебных тем обеспечивалась с помощью актуализации знаний учеников, введения этических понятий, ознакомления с правилами этикета, восприятия и осмысления полученных знаний с помощью практикумов (воспитательные ситуации, художественные тексты, анализ поведения героев, жизненные примеры), самостоятельного обобщения моральных истин, правил поведения.

Ключевые слова: морально-этическое воспитание, морально-этические суждения, младший школьник, художественный текст, дидактический материал этической направленности.

G.A. KAPTUR, M.S. OSTAPIUK. THE FORMATION OF MORAL ETHICAL VALUES IN THE PROCESS OF STUDYING UKRAINIAN LANGUAGE

The summary. The article proves the lingvodidactic conditions of the formation moral ethical values of young pupils by means of fiction in the process of studying Ukrainian Language. The authors of the article clear up the role of fiction in the process of formation cultural moral pupil's personality, draw the ways of introduction the text's analysis in the practice of studying Ukrainian language in the primary school.

Ethical saturation of educational themes were provided by the help of actualization pupil's knowledge, introduction ethical notions, acquaintance with rules of etiquette, perception and comprehension getting knowledge with the help of practical work (educational situations, fiction, analysis of hero's behavior, living examples) individual summing up of moral truth, rules of behavior.

Key words: moral ethical education, moral ethical judgments, junior pupil, fiction, didactic material of ethical direction.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. С.Г. Карпенчук.

Одержано редакцією 01.03.2017 р.

УДК: 37. 036: 398. 8 – 053. 5

А.Л. ВЛАДИМИРОВА

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ ЯК ОДИН ІЗ СПЕКТРІВ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Резюме. В статті представлені матеріали досвіду естетико-музичного виховання учнів засобами національного пісенного фольклору, а також аналіз чинної практики організації навчально-виховного процесу в початковій школі, формування духовної культури особистості. Розкривається значення використання засобів національного пісенного фольклору (співацької, танцювальної, інструментальної культури України) у вихованні всебічно розвиненої, творчої, компетентної особистості.

Ключові слова: естетичне виховання, молодші школярі, національний пісенний фольклор, компетентність.

© А.Л. Владимірова, 2017

Постановка проблеми у загальному вигляді. Естетичне виховання учнів спрямовано на формування і виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності.

На сьогодні залишаються відкритими проблеми удосконалення й оновлення освітньо-виховного простору, компетентнісного підходу до молодшого школяра, що полягає у формуванні зацікавленості учнів в освоєнні прекрасного, розвитку інтелектуальної, моральної та естетичної культури особистості, які потребують стимулювання духовно-практичної активності, художньо-образного мислення та творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема естетичного виховання учнів початкової школи засобами національного пісенного фольклору знайшла певне висвітлення в науковій літературі. Вчені активізують увагу на вирішенні загальних проблем музично-естетичного виховання учнів, на формуванні естетичного ставлення до етномузичних цінностей (В. Бутенко, С. Мельничук, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Танько та ін.), на методиці та формах етномузичної підготовки учнів (Л. Аристова, Л. Масол, Е. Печерська, О. Ростовський, Л. Хлебнікова та ін.), на витоках національного фольклору (О. Боряк, О. Воропай, М. Стельмахович та ін.), на здійсненні музично-естетичного виховання дітей засобами національного пісенного фольклору (В. Верховинець, Г. Довженко, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Русова, С. Стефанюк, К. Стеценко В. Сухомлинський та ін.).

Прагнення до краси в мистецтві, природі, праці, взаєминах людей є однією з найприродніших життєвих потреб людини. Навчитися правильно розуміти красу, уміти відрізнити справжню красу від фальшивої, художнє від порожнього і вульгарного є завданням естетичного виховання. Етномузичні цінності мають вплив не лише на естетичну свідомість молодших школярів, але й на їх естетичну активність, зокрема на розвиток естетичного сприймання, мислення, художньо-творчої діяльності та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні засобів використання національного пісенного фольклору як одного із спектрів життєвих компетентностей молодших школярів, спрямованого на розвиток емоційно-чуттєвої, інтелектуальної та креативної сфери особистості.

Виклад основного матеріалу. В естетичному вихованні молодших школярів важливе значення має їх емоційно-чуттєва активність. Вона впливає на формування художньо-естетичного смаку, переживання й розуміння прекрасного учнями початкової школи, викликає у процесі естетичного ставлення відповідну активність. Зокрема музично-естетичне сприймання передбачає прояв спостережливості, мислення, емоційно-творчого діалогу з творами мистецтва.

Як зазначає Н. Аніщенко, без спеціального педагогічного впливу властивості та якості особистості не змінюються і важко піддаються педагогічній корекції. Тому на ранніх етапах навчання важливо виховувати розуміння та потребу спілкуватися зі справжнім мистецтвом, високу естетичну вимогливість і самостійність оцінних суджень [1, 39].

Важливе значення в естетичному вихованні учнів засобами національного пісенного фольклору в навчально-виховному процесі початкової школи має розвиток естетичного мислення. Воно передбачає озброєння учнів необхідними знаннями, розвиток здатності запам'ятовувати, розуміти, осмислювати, тлумачити, пояснювати, аналізувати факти, події, процеси, проводити синтез і аналіз художнього та музичного матеріалу, оцінювати і використовувати його в різних ситуаціях. Однією зі складових цього процесу є формування в учнів естетичних суджень, що дозволяють висловлювати власну думку про прекрасне, самостійно й критично оцінювати твори народного пісенного мистецтва.

Здатність виділяти головне, відстоювати свій погляд, уміння обирати цінності, сприймати та реагувати на твори народного пісенного мистецтва, оцінювати виконавську діяльність є важливими проявами естетичного мислення учнів початкової школи. Естетичне мислення сприяє виникненню в учнів зацікавленості, захопленості, переживання краси, здатності до спілкування з прекрасним через власну вибірковість, осмислене ставлення й переживання щодо загальнолюдських цінностей, прийняття моральних норм та естетики поведінки. Осмислення є основною формою мислення, що реалізується під час аналізу й оцінювання музичних образів. Розвиток естетичного мислення є складним виховним процесом, адже свідомість формується на основі набутих знань та емоційно-чуттєвого ставлення учнів до цих знань. Знання засвідчують факти, що закріплюються в естетичній свідомості учнів. Саме тому викладання художньо-естетичних дисциплін покликане бути яскравим, пов'язаним з образним сприйманням навчального матеріалу. Використання інтерактивних технологій сприяє творчій співпраці з учнями, порозумінню у спілкуванні, орієнтує на втілення творчих ідей та знахідок у сфері музичного мистецтва.

Розуміння прекрасного характеризує процес осмислення учнями явищ і предметів через вияв певних істотних ознак і зв'язків між ними. Використання в навчально-виховному процесі національного пісенного фольклору сприяє кращому освоєнню навчального матеріалу, формує художньо-естетичні оцінки і судження молодших школярів.

При цьому важливо зазначити, що аналіз і синтез є важливими проявами навчального та виховного процесу, оскільки мислення учнів є аналітико-синтетичним.

Естетичні оцінки і судження спонукають до сприймання прекрасного та його глибокого розуміння. Вони оцінюють навколишню дійсність, людей, їх вчинки та поведінку. Відповідно особливостям розвитку й виховання в молодших школярів виробляється естетичний смак, що має вибірковий характер.

За визначенням О. Рудницької, «показниками естетичної оцінки є емоційне реагування на музику, уміння розкрити змістову сутність елементів музичної мови; наявність і характер асоціацій; обґрунтованість оціночних суджень; цілісність і повнота осягнення твору; уміння співвідносити вербальну і виконавську інтерпретації музики» [2, 164].

Усе розмаїття об'єктивної реальності, що впливає на учнів початкової школи у вигляді матеріальних та ідеальних проявів, містить у собі такі структурні форми, як краса навколишньої дійсності; мистецтво і фольклор як духовна культура суспільства; культура поведінки й спілкування як засвоєване учнями мистецтво відповідати наявним морально-естетичним вимогам; народна музична творчість як невід'ємна частина духовно-практичної активності учнів у навчально-виховному процесі.

Важливо, щоб основою естетичного виховання учнів стала національна художня спадщина, родинні та народні традиції, звичаї, обряди, скарби хорео-музично-поетичної творчості. Саме тому батьки й учителі мають завжди пам'ятати, що атмосфера сім'ї, світ її захоплень, естетичні, художні смаки та інтереси, мають бути спрямовані на добро і творчість. Краса добрих сімейних стосунків емоційно сприймається дітьми. Батьки для дітей є першими й найважливішими у сприйнятті якостей, що передаються від покоління до покоління. Учні є новаторами у сприйнятті традиційних сімейних цінностей, звичаїв, обрядів, досвіду, який поважають і шанують у сім'ї та вважають взірцем для наслідування. Саме тому сучасна освітньо-виховна практика покликана повернутися до традиційних джерел естетичного виховання – родинної педагогіки, адже родина є глибинним джерелом людського життя. У родині дитина пізнає навколишній світ, тут у неї формується характер, світогляд, естетичні смаки, морально-етичні ідеали.

Естетичне виховання молодших школярів засобами національного пісенного фольклору пов'язане з наданням учням необхідних знань і практичних навичок на основі фольклорних творів. Вони необхідні для розуміння народної вокальної музики та основних засобів виразності фольклорних традицій. Це сприяє формуванню етносвідомості, забезпечує можливість емоційного переживання та оцінювання естетично значущих предметів і явищ, насолоди і милування ними.

Саме тому одним із спектрів життєвих компетентностей молодших школярів є розкриття ролі та місця національного пісенного фольклору в естетичному вихованні учнів у навчально-виховному процесі початкової школи, забезпечення спеціально організованих педагогічних умов для духовно-практичної активності учнів, формування естетичних якостей особистості шляхом залучення до цінностей вітчизняної та зарубіжної пісенної культури, розвиток здатності спиратися на набуті знання та передавати їх іншим.

Естетичне виховання передбачає розвиток естетичної активності, яка виявляється у прояві запитів та інтересів, виборі ідеалів і визначенні життєвих компетентностей. Пісенний фольклорний матеріал є засобом формування вокальних навичок, гуманістичних якостей учнів, розвитку музичної культури. Синтез пісні, танцю, слова та гри розвиває увагу, пам'ять, кмітливість, спритність та інші здібності дітей. Колискові пісні, римовані пісеньки, співомовки, гадульки, пустощі, утішки-забавки, нескінчуки, каламбури, пародії, ігрові дотепи, приповідки-віршички-пісеньки, небилиці, жартівливі пісеньки та інші малі фольклорні форми допомагають учням в освоєнні естетичного досвіду, сприйнятті предметів і явищ навколишньої дійсності як прекрасних, красивих, виразних тощо. При цьому учні вчаться жити чесно, справедливо, відстоювати добро, викорінювати зло, захищати правду, викривати брехню, узагальнювати вчинки людей. Народна пісенна творчість спонукає молодших школярів придивлятися, думати, зіставляти, аналізувати, імпровізувати, пізнавати й відкривати нові, ще невідомі їм перлини народної пісенної творчості.

Висновки. Естетичне виховання учнів засобами національного пісенного фольклору становить собою важливу складову культуротворчої практики, спрямованої на визначення змісту, ролі та функцій народної пісні, покликаної відтворювати естетичне сприймання навколишньої дійсності і передавати найтонші нюанси емоційно-чуттєвого реагування на прояви прекрасного. На основі осмислення культурологічних засад естетичного виховання засобами національного пісенного фольклору зазначено, що пісенний фольклор є потужним чинником розвитку як духовної культури суспільства, так і освітньо-виховної практики, системою творчого мислення народу та окремої особистості, яка може виступати в ролі виконавця та носія фольклорних традицій і цінностей. Особливою в естетичному вихованні є роль дитячого пісенного фольклору, який спроможний привчати дітей до прекрасного, його сприймання, відчуття та відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко Н. Комплекс мистецтв у процесі вивчення школярами народної творчості / Н. Аніщенко // Початкова школа. – 1993. – №3, С. 17-20.
2. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посібник / О.П. Рудницька. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.

А.Л. ВЛАДИМИРОВА. ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНОГО ПЕСЕННОГО ФОЛЬКЛОРА КАК ОДИН ИЗ СПЕКТРОВ ЖИЗНЕННЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Резюме. В статье рассматриваются материалы опыта эстетико-музыкального воспитания учеников средствами национального песенного фольклора, а также анализ действующей практики организации учебно-воспитательного процесса в начальной школе, который доказывает, что уроки музыкального искусства предназначены формировать духовную культуру личности в тесной связи с культурой народа. При этом большую роль играет использование национального песенного фольклора. Без знаний определенных традиций, наследия, которые сложились исторически (песенной, танцевальной, инструментальной культуры Украины), нельзя воспитать всесторонне развитую, творческую, компетентную личность, которая должна стать знатоком, творцом и почитателем национального песенного фольклора.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, младшие школьники, национальный песенный фольклор, компетентность.

A.L. VLADIMIROVA. AESTHETIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLBOYS BY MEANS OF NATIONAL FOLK SONGS AS ONE OF SPECTRA LIFE COMPETENCE

The summary. The article deals with the materials of an experience of the aesthetic-musical education of students by means of national folk songs, as well as the analysis of the existing practice of organizing of the educational process in elementary school, which proves that the lessons of musical art are intended to form the spiritual culture of the person in close contact with the culture of the people. This plays an important role the use of national folk songs. Without the knowledge of certain traditions, heritage, which have developed historically (song, dance, instrumental culture of Ukraine), it is impossible to educate developed, creative, competent person who should become an expert, creator and admirer of the national folk songs.

Key words: aesthetic education, young students, national folk songs, competence.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. Т.В. Потапчук.
Одержано редакцією 22.02.2017 р.

УДК: 373. 3. 016: 003 - 028. 31

Т.Б. СУРЖУК

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ І ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХОДИ
ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ**

Резюме. У статті обґрунтовано необхідність застосування індивідуального та диференційованого підходів до формування навички читання першокласників. Доведено, що прогнозуванням труднощів, урахуванням їх під час засвоєння навчального матеріалу, добором різнорівневих завдань, посилення для виконання, створюються сприятливі умови для оволодіння учнями навичкою читання. Зосереджено увагу на відповідній адаптації способів керівництва навчально-виховним процесом під час опрацювання букварних текстів на уроці читання в першому класі.

Ключові слова: індивідуальний підхід, диференціація змісту навчального матеріалу, індивідуально-диференційоване навчання, рівні навчально-пізнавальної активності учнів, варіативні завдання.

Реформуванням національної освіти передбачається перехід від «навчання усіх усього» до оволодіння кожним учнем навчальними досягненнями на такому рівні, що дозволяє йому успішно вчитися далі, застосовувати набуті знання і вміння у власному досвіді.

В нових соціальних умовах розуміння сутності особистості дитини, природи її розвитку індивідуальний підхід до організації навчального процесу стає провідним фактором [3]. Ним передбачається врахування співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації учіння, диференціація змісту навчального матеріалу відповідно до рівнів навчально-пізнавальної активності учнів, оптимальне поєднання групових та індивідуальних форм роботи у навчальній діяльності. Індивідуально-диференційоване навчання читати – це відповідна організація навчально-мовленнєвої діяльності молодших школярів, що відбувається з урахуванням індивідуальних особливостей дітей через доцільні способи керівництва навчально-виховним процесом [2; 4].

Про особливості навчання дітей читати, використання доцільних підходів, методів, прийомів і засобів свідчать роботи К. Ушинського, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, М. Вашуленка, О. Вашуленко, О. Джежелей, А. Ємець, Л. Іванової, Г. Коваль, С. Логачевської, В. Мартиненко, В. Науменко, М. Наумчук, О. Савченко, Ю. Гільбуха, Л. Занкова та інших вчених-педагогів. Аналіз праць сучасних дослідників підтверджує ефективність керівництва процесом учіння і розвитку здібностей школярів. Мають бути створені такі умови навчання, за яких можливе врахування вікової та індивідуальної своєрідності кожного учня.

У програмі для середньої загальноосвітньої школи чітко визначена потреба глибокої індивідуалізації навчання [5]. Учитель має забезпечити достатнє навантаження тим учням, які певною мірою вміють читати й писати та надати індивідуальну допомогу менш підготовленим. Саме це вимагає застосування диференційованих завдань, завдань на вибір, врахування в оцінюванні навчальних досягнень (спосіб читання, правильність, темп, виразність) характерологічних особливостей учнів.

Практика школи підтверджує актуальність проблеми індивідуалізації та диференціації навчання. **Метою статті** є дослідження необхідності застосування індивідуального та диференційованого підходів до формування навички читання першокласників. Діти, що приходять у перші класи, мають різний рівень підготовки. Частина з них уже вміє і хоче читати, достатньо початківців, які успішно вчать читати чи вже частково оволоділи вмінням; є діти, які знають усі букви, але читають непродуктивно – по буквах. Проте є серед першокласників і зовсім не підготовлені – не знають навіть букв. Є відмінності в дітей у сформованості мовленнєвого слуху і правильного говоріння. У класі з різнорівневою підготовкою учнів учитель вирішує завдання на: вирівнювання технічного і якісного боків читання першокласників, створення таких умов навчання, що забезпечать кожній дитині розвиток її потенційних можливостей. Реалізація поставлених завдань здійснюється через фронтальну, індивідуальну, групову форми роботи за підручником та навчальними посібниками до них.